

RECENZE

Slovník českých spisovatelů (redigoval *Rudolf Havel* a *Jiří Opelík* s redakčním kruhem; 628 stran + 40 stran obrazových příloh. Čs. spisovatel, Praha 1964).

Není sporu o to, že Slovník přichází pro potřeby škol a širokých vrstev čtenářských jakoby na zavalanou. Proti dosavadním příručkám tohoto druhu má Slovník přednost v tom, že zaznamenává také redaktorskou a jinou činnost autorů, že se pokouší o vystižení tvůrčího vývoje spisovatelova, že přináší pokud možno úplný soupis díla s určením literárního druhu (báseň, próza, divadelní hra, reportáž, esej apod.) a že na závěr upozoruje čtenáře — ve výběru — na základní literaturu o spisovateli. K tomu sluší dodat, že výklad je podán — kromě několika výjimek, kde mnohohlavnost zastihuje skutečný stav — jazykem a slohem obecně přístupným. Praktickou cenu Slovníku zvyšuje rejstřík pseudonymů, šifer a zkratk, jakož i podrobný jmenný rejstřík a četné fotografické přílohy.

Na největší nedostatek knihy pokládám to, že redakce nemá pevné a spolehlivé měřítko, koho do Slovníku zařadit a koho vynechat. Teoreticky připomíná redakce v krátké předmluvě sice správně, že je třeba autory probírat jenom ve výběru, ale praxe ukazuje, že hesla jsou vybírána nezřídka nepromyšleně, zcela nahodile, přespříliš subjektivně, a to hlavně v období novém a nejnovějším. Ve své předmluvě redaktoři jednou tvrdí, že je nutno do Slovníku zařadit autory, „jejichž dílo mělo ve své době širší ohlas“, ale vzápětí tvrdí, že se do Slovníku nemohla dostat díla, „která se ve své době hodně četla a čtou dosud“ (str. 2). To znamená, že se nenajdou ve Slovníku někdy autoři umělecky pozoruhodnějších děl, třebaže se těší u čtenářů značné oblibě, ale najdou se tu tzv. epigoni a autoři konvenčních prací, protože plně vyhovovali a vyhovují vkusu soudobých čtenářů. Domnívám se, že toto hledisko není správné, a že proto nebylo možno vyhnout se četným mezerám, nežádoucím rozporům a povážlivým disproporcím. Je to zklamání tím větší, poněvadž se nesplnily namnoze naděje, že Slovník českých spisovatelů bude aspoň zčásti náhradou za nový Příruční slovník naučný, který je v osobních věcech — i literárních — dosti chudý.

Redakce si rovněž přesně nepromyslela, koho sluší považovat za českého spisovatele, který by měl právo, aby byl zařazen do Slovníku. Na to, kdo patří do Slovníku mimo básníky a prozaiky, nemáme v předmluvě spolehlivou odpověď. Tak např. nevíme, do jaké míry smíme hledat v knize třeba cestopisce, literární historiky, jazykovědce, překladatele, publicisty, spisovatele pro děti apod.

Uvádím níže několik dokladů, proč nelze vždy souhlasit s redakcí, že jednoho autora do Slovníku zařadila, jiného však nikoli. Podotýkám výslovně, že mi nejde o plné vyčerpání nedostatků, nýbrž jenom o ilustraci vratkého redakčního postupu.

Je-li uveden ve Slovníku P. J. Šafařík, jeden z předních představitelů slavistiky, třebaže tam podle koncepcie vlastně nepatří, proč tam chybí např. J. Máchal, autor Dějin českého dramatu, F. Wollman, K. Horálek, kteří přece také psali úspěšně o tématech bohemistických? Je-li do Slovníku zařazen pro právu z historiků Fr. Palacký a Zd. Nejedlý, proč byl vynechán např. J. Pekař nebo J. Šusta (autor i románu *Cizina*), jejichž dílo mělo ve své době význam i širší ohlas. Je třeba projevít podiv nad tím, že z lingvistů chybí v knize Fr. Trávníček. Pokládám za nemilé nedopatření i to, že mezi našimi lingvisty není vzpomenut Vilém Mathesius, bez něhož si nemůžeme rozvoj české jazykovědy v první polovině dvacátého století dobře představit. Zamlčuje se význam i některých jiných našich vědců, ať je to např. V. Flajshans, jazykovědec i literární historik, výborný znalec díla Husova, autor rozsáhlé monografie *Česká přísloví*, ať J. Truhlář, ať M. Novotný, ať jiní a jiní ještě. Najde-li čtenář ve Slovníku zdůvodněně pokrokové politické publicisty Kurta Konrada a Ed. Urxe, nutno považovat za nedůslednost, že tu není též Jan Krejčí, dlouholetý redaktor Rudého práva.

Redakce zdůrazňuje, že pro zařazení spisovatelů teprve začínajících, kteří napsali jednu dvě knížky, bylo i to, že se „s jejich jmény často setkáváme na stránkách časopisů i novin“ (str. III). Sluší doložit, že někdy nemáme dosvědčeny ani ty dvě knížky (Jiří Gruša, Ed. Hončík, Ludvík Vaculík a jiní). Právě vzpomenutá skutečnost nemůže být mým důvod rozhodující zejména pro toho, kdo zná poměry v této oblasti. Tak např. se mi zdá dosti problematické za-

řazení Karla Fabiána, o němž sám *jo* (= Jiří Opelík) píše, že jeho „spisovatelská rutina mstí se velmi často ilustrativností i konstruovaností fabule“ (str. 97), Ed. Hončíka, Fr. Chládky aj. Není tomu ještě tak dávno, co vyšel Slovník, a už se projevují poněkud rozpaky nad mladou a nejmladší poezií, od které si jednotliví spolupracovníci Slovníku tolik slibovali. Předpověď Slovníku o tom, jakým způsobem půjde vývoj toho onoho spisovatele, je víceméně problematická. I jinde ve Slovníku mohli být najít příklady nedůslednosti a náhodnosti výběru. Tak např. jeho práce filosofické, estetické a publicistické vyhovují požadavkům, které si vytkl Slovník, zvláště pak, když se na jiných místech ve Slovníku najdou odkazy na jeho dílo.

Redakce Slovníku byla podle mého mínění velmi přísná ke katolické moderně a ke spisovatelům ideově s ní spřízněným (např. básník Xaver Dvořák, literární historik Vilém Bitnar). Jestliže je tak velká ohleduplnost k autorům nejmladším, proč byla redakce tak skoupá k mladším i starším kritikům (J. Brabec, O. Sus, V. Pekárek a jiní) a ke generaci čtyřicátníků, padesátníků, jako je např. Jan Vladislav, Jaromír Hořec aj.

Probráme-li se podrobně Slovníkem, zdá se, jako by se u nás pěstovala cestopisná literatura toliko ve starší době a že se v novější době vyskytá toliko ojedinele (Al. Musil, J. Hanzelka s M. Zikmundem). To by byla arci domněnka nesprávná. Ani výběr autorů pro děti v době předválečné není zcela vyhovující. Snad lze vyjmenovat jako jeden příklad místo mnohých Jana Hostáně, který zasáhl do oboru dětské literatury velmi podnětně. Nelze spolehlivě říci, čím se řídila redakce při výběru překladatelů. Mnozí z nich chybějí (Faltová, Jílovská, Fr. Vrba aj.). Stálo by dozajista za uvážení, že mohli být ve Slovníku autoři rozhlasových a televizních her, které péce promlouvají k milionům diváků a posluchačů. Kromě J. Dietla a L. Aškenazyho (od tohoto autora vlastně jen tituly) mohli být připomenuti ještě jiní.

Také proti způsobu zpracování některých hesel (např. Luděk Šnepp od Hany Hrzalové, Sigismund Ludvík Bouška od Dalibora Holuba), jakož i proti jejich nevyváženosti (např. Alena Bernásková od Ziny Trochové) možno mít námitky. Ukazuje se, že nejednomu přispěvateli redakce odvážně dovolila individuální způsob zpracování a že neuvážila, zda tento způsob — nedůsledné redigování — je vždy správný a přijatelný z hlediska zásad, jimiž by se mělo řídit zpracování hesel.

Na závěr ještě několik připomínek mnohdy rázu zásadního. Není mi zcela jasné, jak sluší vyloužit slova redakce v předmluvě (str. II), že „nejpřísnější výběr byl proveden v období předobrozenském“, ač zrovna naopak literární památky z této doby — i anonymní — jsou zaznamenány v množství až nadměrně a neúporně bohatém (Kyrmezer, Mouřenín apod.). Někdy se tu zachází zbytečně do podrobností, které by byly na místě v monografiích, nikoli však ve Slovníku. Tak např. v hesle Podkoní a žák se dočítáme, že tato satira má vzdálenou podobnost v latinské skladbě *Videant qui nutriunt* (= Ať to vidí živitelé). Není asi sporu o tom, že anonymní hesla ze staré literatury a spojení věcných tematických hesel s hesly osobními zasahuje do struktury knihy dosti neorganicky. Snad mohla být stará literatura včleněna do samostatného oddílu, ať na začátek, ať na konec Slovníku. Nepokládám také za prakticky účelné, že se několik různých památek ze staré doby uvádí pod jedním heslem (např. v hesle Život sv. Kateřiny se mluví zároveň o Legendě o svaté Dorotě apod.). U Štítného (str. 500) mělo být přesněji řečeno, že problematika jeho autorství u pisu Barlaam a Josafat je sporná. — Nebylo by účelnější restringovat počet časopisů, v nichž uveřejňovali spisovatelé své práce? Tak např. u Jar. Kratochvíla je uvedeno 18 časopisů, a to ještě s poznámkou, „aj.“. Zdá se mi, že méně by tu znamenalo více.

Je pro recenzenta nemilé zjištění, že jsou v životopisných údajích rozdíly mezi akademickými Dějinami české literatury a mezi Slovníkem českých spisovatelů, třebaže obě díla byla pořizována na témž pracovišti. — U Ústavu pro českou literaturu ČSAV. Komu nyní věřit, Dějinám, nebo Slovníku? Uvádím několik příkladů takových neshod (první údaj Slovník, druhý Dějiny): nar. J. Gebauer 8. 10. 1838, — 8. 9. 1838, K. Hlaváček 24. 8. 1874 — 29. 8. 1874, J. Barák, zemř. 25. 11. 1883 — 15. 11. 1883 atd.

Připojuji alespoň některé opravy chybného textu: Jarmila Svátá zemřela r. 1963, nikoli v roce 1964; Jaromír John nezemřel v Jaroměři; Viková-Kunětická (str. 602) užívala pseudonymu Ignota, nikoli Ignata; Kolářova práce Malíř Rainer je román, nikoli hra (str. 234) aj.

Shrnuji: Redakce Slovníku by si měla pozorně přečíst kritické výhrady proti Slovníku v časopisech a vyvodit z toho náležitě důsledky v připravovaném několikavazkovém Slovníku.

Alois Gregor

Radegast Parolek, Vilém Mrštík a ruská literatura (Acta Universitatis Carolinae. Philologica — monografia V. Praha 1964, 184 strany).

Parolkova kniha je plodem několikaletého bádání o publicistickém, překladatelském a umělec-